

การแต่งกายยานี 11 : แนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนรู้*

แบบร่วมมือ

COMPOSITION OF KAPYANI 11: AN APPROACH TO LEARNING MANAGEMENT BY COOPERATIVE LEARNING

เจษฎากร เกื้อนแอน¹ และ คชา ปราณิตพลกรัง²

Jedsadakorn Thuen-aen¹ and Khacha Praneetpolkrung²

¹โรงเรียนหนองเสาเล้าวิทยาคาร

²มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

¹Nongsaolaowittayakarn school

²Mahamakut Buddhist University, Isan Campus

Corresponding Author, Email: aoujedsadakorn1997@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งเสนอภาพยานี 11 เป็นบทเรียนพื้นฐานที่นักเรียนควรรู้เพื่อใช้ในการศึกษาวรรณคดีและวรรณกรรมประเภทกาพย์ และงานเขียนบทร้อยกรอง การเรียนรู้ภาพยานี 11 ช่วยให้เข้าใจฉันทลักษณ์และรูปแบบของบทร้อยกรอง ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการศึกษาวรรณคดีไทย และการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้ให้ความสำคัญกับการแต่งคำประพันธ์หรือบทร้อยกรองไว้ในสาระที่ 4 หลักการใช้ภาษาไทย โดยกำหนดให้นักเรียนศึกษาวรรณคดีและกฎเกณฑ์ของภาษาไทย รวมถึงการแต่งคำประพันธ์ประเภทต่างๆ ในที่นี้จะขอกล่าวถึงแนวทางในการพัฒนาทักษะการแต่งภาพยานี 11 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ซึ่งเป็นวิธีการที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมการทำงานร่วมกันเป็นทีม เพื่อสร้างความท้าทายในการทำความเข้าใจในฉันทลักษณ์ โดยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ได้แก่ 1) STAD (Student Teams-Achievement

* Received 10 May 2025; Revised 5 June 2025; Accepted 12 June 2025

Divisions) 2) TGT (Teams-Games-Tournament) 3) Jigsaw II 4) LT (Learning Together) 5) เทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) เพื่อเป็นแนวทางให้ครูผู้สอนนำไปปรับใช้ในการจัดการเรียนรู้ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของนักเรียน และการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี ให้นักเรียนเกิดความสนใจและสามารถแต่งกาพย์ยานี 11 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : การแต่งบทร้อยกรอง, กาพย์ยานี 11, การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ, ฉันทลักษณ์

Abstract

This academic article aims to present the Kap Yanee 11 as a basic lesson that students should know to study literature and literature in the Kap genre and writing poetry. Learning Kap Yanee 11 helps to understand the meter and form of poetry, which is an important foundation for studying Thai literature and applying it in daily life. The Basic Education Core Curriculum B.E. 2551 emphasizes the composition of poetry or poetry in the 4th subject, Principles of Thai Language Usage, by requiring students to study the nature and rules of the Thai language, including the composition of various types of poetry. Here, we will discuss the guidelines for developing the Kap Yanee 11 writing skills by using cooperative learning, which is a learner-centered method that promotes teamwork to create challenges in understanding the meter, using cooperative learning techniques, including 1) STAD (Student Teams-Achievement Divisions), 2) TGT (Teams-Games-Tournament), 3) Jigsaw II, 4) LT (Learning Together), and 5) Peer-thinking Technique. (Think-Pair-Share) to be a guideline for teachers to apply in teaching management, emphasizing student participation and

creating a good learning atmosphere, so that students are interested and can compose the Kapyani 11 poem effectively.

Keywords: Composition of poetry, Kapyani 11, Cooperative Learning, Prosody

บทนำ

การศึกษาเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าและแก้ไขปัญหาสังคม การจัดการศึกษาในปัจจุบันมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีทักษะในศตวรรษที่ 21 โดยพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถในการแก้ปัญหา และมีทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต การจัดการเรียนรู้จึงจำเป็นต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ โดยเน้นทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา

การสอนภาษาไทยจึงเปลี่ยนแนวคิดไปจากเดิม โดยมุ่งเน้นการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพและใช้ภาษาเพื่อแก้ปัญหาในการดำรงชีวิต ภาษาไทยเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงความเจริญงอกงามและเป็นเอกลักษณ์ของชาติ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้ให้ความสำคัญกับการแต่งคำประพันธ์หรือบทร้อยกรองไว้ในสาระที่ 4 หลักการใช้ภาษาไทย โดยกำหนดให้นักเรียนศึกษาธรรมชาติและกฎเกณฑ์ของภาษาไทย รวมถึงการแต่งคำประพันธ์ประเภทต่างๆ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2550)

บทร้อยกรอง คือ งานเขียนที่ประกอบด้วยถ้อยคำ สำนวน ภาษา ที่เรียบเรียงขึ้นตามกฎเกณฑ์หรือฉันทลักษณ์ (กำชัย ทองหล่อ, 2550) การแต่งบทร้อยกรองเป็นทักษะทางภาษาไทยที่สำคัญ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการใช้คำ การเลือกสรรถ้อยคำ และการเรียบเรียงอย่างมีแบบแผน เพื่อสื่อความหมายและสร้างความสุนทรีย์ (บุญเหลือ ใจมโน, 2555) การเรียนรู้ทักษะนี้ มิได้เป็นเพียงการฝึกฝนการใช้ภาษาเท่านั้น แต่ยังเป็นการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ และความเข้าใจในศิลปะแห่งภาษา (โชษิตา มณีใส, 2557)

ซึ่งการเรียนรู้การแต่งบทร้อยกรองในชั้นเรียน อาจพบกับปัญหาและความท้าทายหลายประการ อาทิ ความซับซ้อนของฉันทลักษณ์ ความไม่เข้าใจในคำศัพท์ที่เหมาะสมและสละสลวยในการแต่งบทร้อยกรอง เนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจในความหมายและลักษณะของคำ การขาดแรงบันดาลใจไม่รู้สึกรักสนุกหรือมีแรงบันดาลใจในการแต่งบทร้อยกรอง หากไม่มีกิจกรรมที่น่าสนใจและส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ (นารณ กิตติวรรณกร, 2548)

บทร้อยกรองประเภทกาพย์ มีความสำคัญในหลายด้าน ทั้งในด้านการอนุรักษ์ ภาษา วัฒนธรรม และการพัฒนาทักษะทางภาษาของผู้เรียน (วิวัฒน์ บุญจับ, 2544) กาพย์ เป็นร้อยกรองที่มีระเบียบบังคับคล้ายกับฉันท แต่ไม่ได้กำหนดครุหลุ กาพย์ที่นิยมแต่ง เช่น กาพย์ยานี 11 กาพย์ฉับ 16 กาพย์สุรางคนางค์ 28 ซึ่งกาพย์ยานี 11 เป็นบทเรียนพื้นฐานที่นักเรียนควรรู้ เพื่อใช้ในการศึกษาวรรณคดีและวรรณกรรมประเภทกาพย์ และงานเขียนบทประพันธ์ต่อไป (กองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรม, 2539) แต่การสอนแต่งคำประพันธ์ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ผู้เรียนส่วนใหญ่ไม่ชอบอ่านและเขียนบทร้อยกรองเพราะคิดว่าเป็นเรื่องยาก (กองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรม, 2539)

การใช้การจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือจึงเป็นนวัตกรรมหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ในการเสริมทักษะการแต่งคำประพันธ์ได้ดี เพราะจะช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะทางภาษา ความคิดสร้างสรรค์ และทักษะทางสังคมไปพร้อมๆ กันอย่างเป็นระบบ ช่วยให้นักเรียนฝึกทักษะการเรียนรู้ นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ ยังเป็นจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มเล็กๆ ซึ่งต่างคนต่างช่วยกันเรียนรู้ด้านเนื้อหา บทความนี้จึงมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะการแต่งกาพย์ยานี 11 โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถแต่งกาพย์ยานี 11 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้นักเรียนมีความสนใจในการเรียนภาษาไทยมากยิ่งขึ้น

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับบทร้อยกรอง

บทร้อยกรอง คือการนำคำภาษาไทยที่เลือกสรรแล้วมาเรียงร้อยให้เป็นประโยคที่คล้องจอง มีความไพเราะและงดงามด้วยศิลปะของภาษา ซึ่งเรียกว่าความสุนทรีย์ และทำให้ผู้อ่านประทับใจหรือ "เข้าถึงอารมณ์" การนำคำมาเรียงร้อยให้เป็นระเบียบเรียกว่า "ร้อย" และการกลั่นกรองคำที่ไพเราะมาผูกร้อยเป็นประโยคเรียกว่า "กรอง" คำว่า "ร้อยกรอง" กับ "กลอน" สามารถใช้แทนกันได้ ทั้งเป็นนามและกริยา "ร้อยกรอง" เป็นกริยา หมายถึงการคัดเลือกคำมาร้อยรวมกัน เมื่อร้อยรวมกันเรียบร้อยแล้ว จะเรียกว่า "กลอน" ซึ่งเป็นคำนาม ส่วนฉันทลักษณ์ คือ ตำราที่ว่าด้วยวิธีร้อยกรองถ้อยคำให้เป็นระเบียบตามลักษณะบังคับที่นักปราชญ์ได้วางไว้ ถ้อยคำที่ร้อยกรองตามลักษณะบัญญัติแห่งฉันทลักษณ์เรียกว่า คำประพันธ์ ซึ่งมีข้อบังคับจำกัดคำและวรรคตอนให้รับสัมผัสกัน (นารถ กิตติวรรณกร, 2548)

บทร้อยกรองมีหลายประเภท แต่ละประเภทมีลักษณะและข้อบังคับเฉพาะตัว การทำความเข้าใจในฉันทลักษณ์และลักษณะเฉพาะของคำประพันธ์แต่ละประเภทเป็นพื้นฐานสำคัญในการเขียนบทร้อยกรองให้ถูกต้องตามแบบแผนและมีความไพเราะ โดยพิจารณาจากองค์ประกอบของฉันทลักษณ์ ดังนี้

1. คณะ คือ ลักษณะบังคับของคำประพันธ์ 1 บท ประกอบด้วย บท บาท วรรค และคำ อธิบายโดยสังเขปได้ดังนี้

1.1 บท คือ ส่วนของคำประพันธ์ที่ลงความตอนหนึ่งๆ หรือคำประพันธ์ 1 ตอน ที่มีองค์ประกอบของฉันทลักษณ์ครบถ้วน เช่น โคลงสี่สุภาพ 4 บาท เป็น 1 บท

1.2 บาท หมายถึง ส่วนหนึ่งของบทแห่งคำประพันธ์ ซึ่งโดยทั่วไปคือคำประพันธ์ 2 วรรค

1.3 วรรค คือ กลุ่มคำที่คำประพันธ์แต่ละประเภทกำหนดไว้ อาจมีตั้งแต่ 2 คำขึ้นไป

1.4 คำ คือ หน่วยย่อยที่สุดของฉันทลักษณ์ เป็นส่วนย่อยของวรรค และการนับคำทางฉันทลักษณ์ต่างจากการนับคำทางไวยากรณ์ที่ถือความหมายเป็นสำคัญ

2. สัมผัส คือ การคล้องจองของเสียงในคำประพันธ์ แบ่งออกเป็น 3 ชนิด ได้แก่

2.1 สัมผัสใน คือสัมผัสที่อยู่ในวรรคเดียวกัน เป็นการคล้องจองระหว่างกลุ่มคำ อาจจะเป็นคำแรก คำกลาง และคำท้ายของแต่ละวรรค การใช้สัมผัสในที่เหมาะสมจะช่วยให้กลอนมีความไพเราะยิ่งขึ้น ซึ่งสัมผัสในใช้ได้ทั้งสัมผัสสระและสัมผัสพยัญชนะ โดยการคล้องจองด้วยเสียงพยัญชนะ หรือสัมผัสอักษรนั้นมี 3 รูปแบบ คือ

2.1.1 ใช้ตัวอักษรชนิดเดียวกันตลอดทั้งวรรค

2.1.2 ใช้อักษรประเภทเดียวกันที่มีเสียงเหมือนกัน เช่น ค ฆ, ท ธ, ร ล, ศ ษ ส

2.1.3 ใช้อักษรที่มีเสียงคู่กัน คือ อักษรต่ำคู่ 14 ตัว กับอักษรสูง 11 ตัว ที่มีเสียงผันเข้ากันได้

2.2 สัมผัสนอก คือ สัมผัสที่เชื่อมระหว่างวรรคหนึ่งกับอีกวรรคหนึ่ง มีตำแหน่งการสัมผัสตามที่กำหนดไว้ โดยทั่วไป คำสุดท้ายของวรรคแรกจะสัมผัสกับคำที่ 3 หรือ 5 ของวรรคที่สอง คำสุดท้ายของวรรคที่สองจะสัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่สาม และคำสุดท้ายของวรรคที่สามจะสัมผัสกับคำที่ 3 หรือ 5 ของวรรคที่สี่ สัมผัสนอกใช้ได้เฉพาะสัมผัสสระเท่านั้น และถือเป็นกฎเกณฑ์บังคับ

2.3 สัมผัสระหว่างบท คือสัมผัสที่เชื่อมระหว่างบทหนึ่งไปอีกบทหนึ่ง ซึ่งตำแหน่งสัมผัสคือคำสุดท้ายของวรรคที่ 4 ของบทแรก จะสัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ 2 ในบทถัดไป สัมผัสบทใช้ได้เฉพาะสัมผัสสระเท่านั้น

3. คำเอก คำโท (วัดนะ บุญจับ, 2544) เป็นพยางค์ที่บังคับด้วยรูปวรรณยุกต์เอก และรูปวรรณยุกต์โทกำกับอยู่ในคำนั้น โดยคำเอก คือ พยางค์หรือคำที่มีรูปวรรณยุกต์เอก และคำตายทั้งสี่ ซึ่งในโคลงและร่าย สามารถใช้คำตายแทนคำเอกได้ ส่วนคำโท คือ พยางค์หรือคำที่มีรูปวรรณยุกต์โท ในกรณีที่ไม่สามารถหาคำที่กำกับด้วยรูปวรรณยุกต์เอกหรือโทตามฉันทลักษณ์กำหนด ผู้ประพันธ์สามารถใช้คำเอกโทและคำโทโทได้ (กำชัย ทองหล่อ, 2550)

4. คำครุ ลหุ เป็นลักษณะบังคับของฉันท์ โดยพิจารณาจากพยางค์เสียงหนักเบา โดย คำครุ คือ พยางค์ที่มีเสียงหนัก ใช้สัญลักษณ์ (ˊ) ประกอบด้วยสระเสียงยาว สระเกิน และพยางค์ที่มีตัวสะกด ส่วนคำลหุ คือ พยางค์เสียงเบา ใช้สัญลักษณ์ (ˋ) ประกอบด้วยสระเสียงสั้นที่ไม่มีตัวสะกด

5. คำเป็น คำตาย พิจารณาจากการประสมสระ ดังนี้ (ยุทธ โตดิเทพย์ และ สุธีร์ พุ่มกุมาร, 2559)

5.1 คำเป็น คือคำที่ประกอบด้วยสระเสียงยาวในแม่ ก กา และคำที่มีตัวสะกดในมาตราแม่ กน กง กม เกย และเกอว รวมทั้ง อำ ไอ โอ เอา

5.2 คำตาย คือคำที่ประกอบด้วยสระเสียงสั้นในแม่ ก กา (ยกเว้น อำ ไอ โอ เอา) และคำที่มีตัวสะกดในแม่ กก กด กบ

6. คำขึ้นต้น เป็นลักษณะบังคับของกลอนบางชนิด โดยส่วนใหญ่แล้วจะนิยมใช้กับคำประพันธ์ประเภท กลอนบทละคร กลอนดอกสร้อย กลอนสักวา กลอนเสภา ซึ่งจะบังคับคำขึ้นต้นวรรคแรกของบท เช่น เมื่อนั้น บัดนั้น มาจะกล่าวบทไป เป็นต้น

7. คำสร้อย เป็นคำที่เติมเข้ามาเพื่อเพิ่มความไพเราะและให้ครบตามจำนวนคำที่กำหนดไว้ในโคลงและร่าย มักใช้ลงท้ายบทหรือท้ายบาท โดยคำสร้อยจะต้องเป็นคำเป็นเท่านั้น

การเข้าใจและปฏิบัติตามองค์ประกอบของฉันทลักษณ์เหล่านี้ จะช่วยให้การแต่งบทร้อยกรองมีความถูกต้องตามแบบแผนและมีความไพเราะมากยิ่งขึ้น

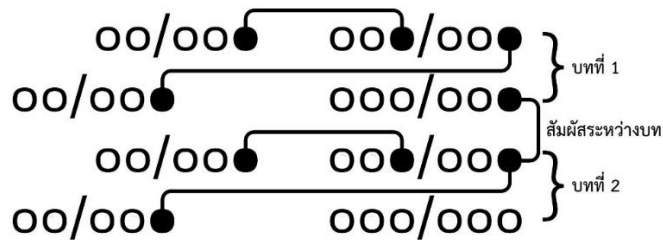
องค์ประกอบของการแต่งบทร้อยกรองประเภทกาพย์ยานี 11

การแต่งบทร้อยกรองประเภทกาพย์ยานีมีที่มาจากบทสวดของพราหมณ์ในพิธีกรรมทางศาสนา มีความหลากหลายและมีรายละเอียดที่ควรทำความเข้าใจเพื่อสร้างสรรค์ผลงานที่มีคุณภาพ โดยรวมแล้วกาพย์เป็นคำประพันธ์ที่เน้น คณะ พยางค์ และสัมผัสเป็นหลัก แต่ไม่เคร่งครัดเรื่องครุหลุเหมือนบทร้อยกรองประเภทฉันท

กาพย์ยานี 11 เป็นคำประพันธ์ที่นิยมใช้กันทั่วไป เพราะแต่งง่ายและไม่มีข้อบังคับมากนัก (ประทีป วาทิกทินกร, 2553) การแต่งบทร้อยกรองประเภทกาพย์ยานี 11 มีลักษณะเฉพาะที่ควรทำความเข้าใจดังนี้

1. องค์ประกอบของกาพย์ยานี 11 ใน 1 บท จะมีแบ่งออกเป็นวรรคหน้า 5 คำ วรรคหลัง 6 คำ รวมเป็น 11 คำ ใน 1 บทจะมี 2 บาท บาทละ 2 วรรค รวมเป็น 4 วรรค

ส่วนวิธีสัมผัสจะมีเพียงแค่ 2 คู่ และอาจมีการเชื่อมสัมผัสกับบทถัดไปด้วย โดยจะมีลักษณะของการเชื่อมสัมผัส ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 แผนผังฉันทลักษณ์กาพย์ยานี 11

ที่มา: สังเคราะห์โดยผู้เขียน

2. สัมผัสนอก มีสัมผัสเชื่อมโยงระหว่างวรรคเหมือนกับกลอนสุภาพ โดยคำสุดท้ายของวรรคที่ 1 สัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ 2 โดยทั่วไปคำสุดท้ายของวรรคที่ 2 จะสัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ 3 แต่ในกาพย์ยานี 11 อนุโลมให้วรรคที่ 3 กับวรรคที่ 4 ไม่ต้องมีสัมผัสนอกได้

3. สัมผัสใน เป็นสัมผัสที่ไม่บังคับเพียงแต่เป็นสัมผัสที่เพิ่มความไพเราะและแสดงถึงความสามารถของผู้แต่ง โดยแบ่งแยกสัมผัสในออกเป็น 2 ชนิดคือ สัมผัสสระและสัมผัสพยัญชนะนิยมให้มีคำคล้องจองภายในวรรคเพื่อเพิ่มความไพเราะ

การแต่งบทร้อยกรองประเภทกาพย์ยานี 11 มีขั้นตอนและองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

1. คณะ ในการแต่งกาพย์ยานี 11 หนึ่งบทมี 2 บาท หรือ 2 คำกลอน บาทแรกเรียกว่า "บาทเอก" และ บาทที่สองเรียกว่า "บาทโท" แต่ละบาทมี 2 วรรค รวมทั้งหมด 1 บท มี 4 วรรค

2. พยางค์ ในแต่ละบาทมี 11 พยางค์ หรือ 11 คำ โดยวรรคหน้ามี 5 พยางค์ และ วรรคหลังมี 6 พยางค์ จึงเรียกว่า "กาพย์ยานี 11" ในแต่ละวรรคสามารถใช้คำเกินได้บ้าง แต่ต้องเป็นคำที่มีสระเสียงสั้นหรืออักษรนำ

3. การส่งสัมผัส ในการแต่งบทหรือกรองประเภทกาพย์ยานี 11 มีการส่งสัมผัส ทั้งสัมผัสนอกและสัมผัสใน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 สัมผัสนอก คือ สัมผัสที่เชื่อมระหว่างวรรคหนึ่งกับอีกวรรคหนึ่ง มีตำแหน่ง การสัมผัสตามที่กำหนดไว้ดังนี้

3.1.1 คำสุดท้ายของวรรคแรกในบาทเอก สัมผัสกับคำที่ 3 ของวรรคที่ 2 ใน บาทเอก

3.1.2 คำสุดท้ายของวรรคที่ 2 ในบาทเอก สัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ 3 ใน บาทโท

3.1.3 คำสุดท้ายของวรรคที่ 3 สัมผัสกับคำที่ 1 2 หรือ 3 ในวรรคที่ 4 ซึ่งเป็น สัมผัสที่ไม่บังคับ

3.1.4 ถ้าแต่งมากกว่า 1 บท จะมีสัมผัสระหว่างบท โดยคำสุดท้ายของวรรคที่ 4 ของบทต้น สัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ 2 ของบทถัดไป

3.2 สัมผัสใน เป็นสัมผัสที่ไม่บังคับ หากแต่เป็นการเพิ่มความไพเราะ และแสดง ถึงความสามารถของผู้ประพันธ์ ซึ่งกาพย์ยานี 11 นิยมให้มีสัมผัสในเช่นเดียวกับกลอน โดยสัมผัสในที่นี้เป็นสัมผัสสระยังใช้กันมาก แม้จะไม่มากเท่ากลอนก็ตาม ส่วนสัมผัสอักษร ใช้น้อยกว่าสัมผัสสระ แต่ก็นับว่าเป็นสัมผัสในที่สำคัญมาก ตัวอย่างเช่น “ลึงค่างคราง โครกครอก ผูกจิ้งจอกออกเห่าหอน” (กาพย์พระไชยสุริยา) จากตัวอย่างจะมีการใช้สัมผัส อักษร ทั้งเสียง ค เสียง จ และเสียง ห ซึ่งเป็นเน้นสัมผัสอักษร ที่ทำให้บทประพันธ์ ไพเราะขึ้น

4. การแบ่งจังหวะในวรรค เพื่อให้เกิดสัมผัสในก็เช่นเดียวกับกลอน ตามปกติ กาพย์ยานีแต่ละ วรรคจะแบ่งเป็น 2 ห้วง วรรคแรกซึ่งมี 5 คำจะแบ่งออกเป็น ห้วงแรก 2 คำกับห้วงหลัง 3 คำ และวรรคหลังซึ่งมี 6 คำ แบ่งออกเป็นห้วงละ 3 คำ

5. กาพย์ยานี 11 ไม่บังคับเสียงวรรณยุกต์อย่างกลอน คือสัมผัสนอกในบทหนึ่ง ๆ อาจจะมีเสียง วรรณยุกต์เสียงเดียวกันหมดก็ได้ แต่ถ้าใช้เสียงวรรณยุกต์ให้ได้ อย่าง กลอนยิ่งมากก็ยิ่งดี

6. การใช้สัมผัสซ้ำ ยังถือเป็นเรื่องต้องห้ามที่สำคัญในการแต่งบทร้อยกรองประเภทกาพย์ยานี 11 กล่าวคือห้ามใช้คำคำเดียวกันสัมผัสกัน

7. คำสุทธ้ายของบทไม่ควรใช้คำตาย หรือคำที่มีรูปวรรณยุกต์ และคำสุทธ้ายของวรรคหลังของบาทโท ส่วนมากนิยมใช้วรรณยุกต์เสียง สามัญ และเสียงจัตวา

การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ

การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning: CL) เป็นวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็น ศูนย์กลางรูปแบบหนึ่ง การเรียนรู้แบบร่วมมือแบบ CL นี้เน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ร่วมกันและมีการทำงานร่วมกัน โดยผู้เรียนจะได้เรียนรู้และทำงานร่วมกันเป็นทีมเล็ก ๆ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการเรียนรู้ของแต่ละคน สมาชิกในทีมจะต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ บทบาทของสมาชิกในทีมมี 2 อย่าง คือ เป็นผู้เรียนที่รับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง และเป็นผู้สอนที่รับผิดชอบการสอนและช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกในทีม

Slavin (1995) และ Johnson, Johnson & Holubec (1990) มีความเห็นพ้องต้องกันว่า จุดมุ่งหมายของการเรียนรู้แบบร่วมมือ คือ การเรียนรู้แบบกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน แก้ไขปัญหา และทำงานร่วมกันจนเกิดความสำเร็จ โดยมีกระบวนการทักษะทางสังคมควบคู่ไปด้วย เทคนิควิธีการเรียนรู้แบบร่วมมือมีหลากหลายรูปแบบ แต่ละรูปแบบมีขั้นตอนและรายละเอียดที่แตกต่างกัน ดังนี้

1. The Curricular Approach: Students Team Learning (Slavin, 1994) เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนทำงานร่วมกันเป็นทีมเล็ก ๆ โดยสมาชิกมีความสามารถแตกต่างกัน เพื่อช่วยเหลือกันในการเรียนรู้ไปสู่เป้าหมาย มีเทคนิคที่สำคัญดังนี้

1.1 Student Teams-Achievement Divisions (STAD) เป็นเทคนิคการสอนที่ใช้หลังจากสอนเนื้อหาแล้ว โดยแบ่งผู้เรียนเป็นทีม ทีมละ 4-5 คน ที่มีความสามารถคละกัน (Slavin,1994) ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1.1.1 Teacher Presentations เป็นขั้นตอนที่ผู้สอนอธิบายเนื้อหาให้ผู้เรียนทั้ง
ชั้น

1.1.2 Team Study ชั้นนี้ผู้เรียนจะได้ทำงานร่วมกันในทีม ศึกษาค้นคว้า
เพิ่มเติมจากสิ่งที่ได้เรียนรู้มา โดยสมาชิกในทีมจะต้องช่วยเหลือกันเพื่อให้ทุกคนเข้าใจ
เนื้อหา

1.1.3 Quizzes/Test เป็นขั้นตอนของการทดสอบความรู้ความเข้าใจของแต่ละ
คน

1.1.4 Team Recognition เป็นการมอบรางวัลให้แก่ทีมที่ได้คะแนนพัฒนาการ
เกินเป้าหมาย

1.2 Teams-Games-Tournament (TGT): มีขั้นตอนคล้ายกับ STAD แต่มีการ
แข่งขันเกมระหว่างทีม (Slavin,1994) ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1.2.1 Teacher Presentations: ผู้สอนสอนเนื้อหาให้ผู้เรียนทั้งชั้น

1.2.2 Team Study: ผู้เรียนทำงานร่วมกันในทีม ศึกษาเนื้อหาและช่วยเหลือ
กัน

1.2.3 Game Tournament: สมาชิกแต่ละทีมแข่งขันตอบคำถามกับสมาชิก
ของทีมอื่น โดยผู้สอนจัดให้ผู้ที่มีความสามารถระดับเดียวกันแข่งขันในโต๊ะเดียวกัน

1.2.4 Team Recognition: ให้รางวัลทีมที่ได้คะแนนรวมจากการแข่งขัน

1.3 Jigsaw เป็นเทคนิคการสอนที่เน้นการแบ่งเนื้อหาให้ผู้เรียนแต่ละคนในทีม
ศึกษา แล้วนำมาสอนเพื่อนในทีม (Slavin,1994) ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1.3.1 ผู้สอนอธิบายเนื้อหาในบทเรียนหรือบททวนบทเรียนที่เรียนมาแล้ว

1.3.2 Home Groups: แบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มละความสามารถ

1.3.3 Expert Groups: สมาชิกแต่ละคนเลือกศึกษาหัวข้อเดียว แล้วไปรวมกลุ่ม
กับคนที่เลือกหัวข้อเดียวกัน

1.3.4 สมาชิกกลับไปสอนเพื่อนใน Home Group

1.3.5 ผู้สอนทบทวนและเฉลยคำตอบ

1.3.6 Quiz : นักเรียนทุกคนทดสอบความรู้ความเข้าใจของแต่ละคน

1.3.7 Group Reward: ให้รางวัลกลุ่มที่ได้คะแนนรวมจากการทดสอบสูง

1.4 Team Accelerated Instruction (TAI) เป็นเทคนิคการสอนที่เน้นการเรียนรู้เป็นคู่ โดยให้เพื่อนช่วยเหลือเพื่อน (Slavin,1994) ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1.4.1 Placement Test: ทดสอบความรู้พื้นฐานก่อนเรียน

1.4.2 Teaching Groups: แบ่งผู้เรียนเป็นทีมละความสามารถ

1.4.3 Team Study: สมาชิกแต่ละคนทำแบบฝึกหัด แล้วจับคู่ตรวจสอบคำตอบ ถ้าทำผิดคู่จะต้องช่วยกันสอนจนเข้าใจ

1.4.4 Tests and Homework: ทำแบบทดสอบและทำการบ้าน

1.4.5 Team Scores and Team Recognition: คำนวณคะแนนทีมและให้รางวัล

2. The Conceptual Approach: Learning Together (LT) เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการมีปฏิสัมพันธ์ในสังคมและการช่วยเหลือกันในการเรียนรู้ โดย David Johnson และ Roger Johnson เป็นผู้ก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ Cooperative Learning Center ที่ University of Minnesota, USA ได้พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบ Conceptual Approach มีชื่อเรียกว่า Learning Together (LT) แนวคิดบนพื้นฐานของวิธีการสอนดังกล่าวมุ่งเน้นไปที่การมีปฏิสัมพันธ์ในสังคมที่เน้นการให้ผู้เรียนช่วยกันในการเรียนรู้ โดยมีการจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนมีการพึ่งพาอาศัยกัน มีการปรึกษาหารือกันอย่างใกล้ชิด มีการทำงานร่วมกันเป็นทีม มีการวิเคราะห์กระบวนการของทีม และมีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบงานร่วมกัน ซึ่งจะมีองค์ประกอบสำคัญและขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนดังนี้

2.1 การเรียนรู้แบบร่วมมือของ Johnson, Johnson & Holubec (1992) มีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ได้แก่

2.1.1 การพึ่งพาและเกื้อกูลกัน (positive interdependence)

2.1.2 ความรับผิดชอบของสมาชิกแต่ละคน (individual accountability)

2.1.3 ทักษะทางสังคมและการทำงานร่วมกันเป็นทีม (social skills)

2.1.4 กระบวนการกลุ่ม (group processing)

2.1.5 รางวัลกลุ่ม (group reward)

2.2 ขั้นตอนการเรียนรู้แบบร่วมมือ Learning Together (LT) มีดังนี้

2.2.1 ผู้สอนสอนเนื้อหาตามปกติ

2.2.2 ผู้สอนกำหนดกิจกรรมหรือปัญหาให้ผู้เรียนทำ

2.2.3 แบ่งผู้เรียนเป็นทีมเล็ก ๆ 4-5 คน

2.2.4 ผู้เรียนทำงานร่วมกันในทีม โดยช่วยเหลือกันเพื่อให้ทุกคนเข้าใจเนื้อหา

2.2.5 นำผลงานของสมาชิกทุกคนมารวมกันเป็นผลงานทีม แล้วนำผลงานส่งมา

ครู

การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือมีหลากหลายเทคนิค แต่ละเทคนิคมีขั้นตอนและรายละเอียดที่ต่างกันไป ผู้สอนควรเลือกใช้เทคนิคที่เหมาะสมกับเนื้อหาและผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

แนวทางการจัดการเรียนรู้การแต่งกายยานี 11 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ

แนวทางการจัดการเรียนรู้การแต่งกายยานี 11 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ สามารถทำได้โดยเน้นการมีส่วนร่วมและการทำงานร่วมกันของผู้เรียน เพื่อพัฒนาความสามารถในการใช้ภาษาไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยเทคนิคและขั้นตอนดังนี้

1. เทคนิค STAD (Student Teams-Achievement Divisions) เมื่อสอนลักษณะและฉันทลักษณ์ของกายยานี 11 แล้วครูผู้สอนสามารถให้นักเรียนร่วมกันทำกิจกรรมตามขั้นตอนต่อไปนี้

1.1 ชื่นนำเสนอ (Teacher Presentations) ครูสอนเนื้อหาเกี่ยวกับกายยานี 11 ทั้งหมด 4 เช่น ลักษณะฉันทลักษณ์, คณะ, สัมผัส, และตัวอย่างการแต่ง

1.2 ขั้นศึกษาในทีม (Team Study) โดยแบ่งนักเรียนออกเป็นทีม ๆ ละ 4-5 คน โดยให้แต่ละทีมมีสมาชิกที่มีความสามารถแตกต่างกัน สมาชิกในทีมจะช่วยกันศึกษา

ทำความเข้าใจ และฝึกแต่งภาพยยานี 11 จากตัวอย่างที่ครูให้ อาจใช้ใบงานหรือแบบฝึกหัดร่วมกันเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในเนื้อหาให้แก่ผู้เรียน

1.3 ขั้นทดสอบ (Quizzes/Test): นักเรียนแต่ละคนทำแบบทดสอบวัดความเข้าใจเกี่ยวกับภาพยยานี 11 โดยอาจเป็นการสอบแบบปรนัยหรืออัตนัย

1.4 ขั้นให้รางวัล (Team Recognition): ให้รางวัลแก่ทีมที่สมาชิกทุกคนมีพัฒนาการด้านความเข้าใจและการแต่งภาพยยานี 11 สูงขึ้น

2. เทคนิค TGT (Teams-Games-Tournament) ขั้นตอนการจัดกิจกรรมมีความคล้ายกับ STAD แต่ครูผู้สอนจะมีการเพิ่มการแข่งขันเกมให้เป็นกิจกรรมหลักในการจัดการเรียนการสอน โดยมีขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนดังต่อไปนี้

2.1 ขั้นนำเสนอ (Teacher Presentations) ครูสอนเนื้อหาภาพยยานี 11

2.2 ขั้นศึกษาในทีม (Team Study) นักเรียนศึกษาและฝึกแต่งภาพยยานี 11 ในทีม

2.3 ขั้นแข่งขัน (Game Tournament) จัดเกมแข่งขันตอบคำถามหรือแต่งภาพยยานี 11 ระหว่างทีม โดยอาจมีการสลับสมาชิกทีมเพื่อแข่งขันกับผู้ที่มีความสามารถใกล้เคียงกัน

2.4 ขั้นให้รางวัล (Team Recognition) ให้รางวัลทีมที่ได้คะแนนรวมจากการแข่งขันสูงสุด

3. เทคนิค Jigsaw II เป็นเทคนิคการจัดการเรียนการสอนที่เน้นการแบ่งเนื้อหาให้นักเรียนแต่ละคนในทีมศึกษาแล้วนำองค์ความรู้ที่ได้มาสอนเพื่อนให้มีความเข้าใจร่วมกันในเนื้อหาที่ตนเองและสมาชิกในกลุ่มได้รับมอบหมายให้ไปศึกษา โดยมีขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนดังต่อไปนี้

3.1 ขั้นนำเสนอ/ทบทวน (Teacher Presentations) ครูทบทวนความรู้พื้นฐานเรื่องฉันทลักษณ์ของภาพยยานี 11

3.2 ขั้นกลุ่มบ้าน (Home Groups) แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มละความสามารถ

3.3 ชั้นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Expert Groups) สมาชิกแต่ละคนเลือกศึกษาหัวข้อเกี่ยวกับกาพย์ยานี 11 ที่แตกต่างกัน เช่น ลักษณะสัมผัส การใช้คำ การเลือกเนื้อหา แล้วไปรวมกลุ่มกับเพื่อนที่เลือกหัวข้อเดียวกัน

3.4 ชั้นกลับสู่กลุ่มบ้าน สมาชิกแต่ละคนกลับไปสอนเพื่อนในกลุ่มเดิมในหัวข้อที่ตนเองเชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ

3.5 ชั้นทดสอบ (Quiz) ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มช่วยกันแต่งกาพย์ยานี 11 เพื่อวัดความเข้าใจ

3.6 ชั้นให้รางวัล (Group Reward) ครูให้รางวัลแก่กลุ่มที่ได้คะแนนรวมสูงจากการแต่งกาพย์ยานี 11

4. เทคนิค LT (Learning Together) ซึ่งเป็นเทคนิคที่เน้นการมีปฏิสัมพันธ์และการช่วยเหลือกัน โดยมีขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนดังต่อไปนี้

4.1 ชั้นสอนตามปกติ ครูสอนเนื้อหาการแต่งกาพย์ยานี 11

4.2 ชั้นกำหนดกิจกรรม: ครูมอบหมายกิจกรรมให้นักเรียนแต่งกาพย์ยานี 11 โดยอาจมีโจทย์หรือคำที่กำหนดให้

4.3 ชั้นทำงานร่วมกัน: แบ่งนักเรียนเป็นทีม 4-5 คน สมาชิกในทีมช่วยกันแต่งกาพย์ยานี 11 โดยมีการฟังและเกื้อกูลกัน ความรับผิดชอบของสมาชิกแต่ละคน ทักษะทางสังคมและการทำงานร่วมกันเป็นทีม กระบวนการกลุ่ม และรางวัลกลุ่ม

4.4 ชั้นรวบรวมผลงาน: นำผลงานของสมาชิกทุกคนมารวมกันเป็นผลงานทีม และส่งรายงานเพียง 1 ชิ้นต่อทีม

5. เทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) เป็นเทคนิคการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างทั่วถึง ได้เกิดความคิดหาคำตอบด้วยตนเอง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน และกระตุ้นให้ผู้เรียนหาข้อสรุปร่วมกับผู้อื่นอย่างเป็นระบบ โดยกำหนดขอบเขตการคิดและการพูดคุยอย่างเป็นลำดับขั้นตอน โดยเทคนิคเพื่อนคู่คิดมีขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนดังต่อไปนี้

5.1 ขั้นคิด (Think) ครูผู้สอนกระตุ้นให้นักเรียนแต่ละคนคิดวิเคราะห์ลักษณะของภาพยยานี 11 จากตัวอย่าง หรือคิดหาเนื้อหาจากโจทย์ที่กำหนดให้ แล้วลองแต่งภาพยยานี 11 ด้วยตนเอง

5.2 ขั้นจับคู่ (Pair) นักเรียนจับคู่กับเพื่อนในกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และให้ข้อเสนอแนะในการแต่งภาพยยานี 11 หรืออาจจะให้เพื่อนช่วยตรวจทานแก้ไขผลงาน

5.3 ขั้นแบ่งปัน (Share) แต่ละคู่เลือกผลงานที่ดีที่สุดของตนเองมานำเสนอหน้าชั้นเรียน โดยให้เพื่อนกลุ่มอื่นและครูช่วยกันวิเคราะห์วิจารณ์และเสนอแนะ

ในการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ สิ่งสำคัญคือการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี ครูควรให้คำแนะนำและให้กำลังใจแก่นักเรียนอย่างสม่ำเสมอ ควรมีกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อให้นักเรียนไม่เบื่อหน่าย ควรสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนและสร้างความคุ้นเคยกันก่อนเริ่มกิจกรรม และควรเน้นให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการทำงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

บทสรุป

การแต่งบทหรือโครงประเภทภาพยยานี 11 เป็นบทเรียนพื้นฐานที่นักเรียนควรรู้ เพื่อใช้ในการศึกษาวรรณคดีและวรรณกรรมประเภทภาพย และงานเขียนบทประพันธ์ต่อไป การทำความเข้าใจในลักษณะบังคับของภาพยยานี 11 จะช่วยให้การแต่งภาพยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสร้างสรรค์ผลงานที่งดงาม ควบคู่กับการที่ครูผู้สอนสามารถบูรณาการเทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning: CL) ซึ่งเป็นวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยให้ผู้เรียนทำงานร่วมกันเป็นทีมเล็กๆ ที่มีความสามารถแตกต่างกัน เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันให้บรรลุเป้าหมาย แนวทางการจัดการเรียนรู้การแต่งภาพยยานี 11 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือสามารถทำได้โดยใช้เทคนิคต่างๆ ที่เน้นการทำงานร่วมกันเป็นทีม ได้แก่ เทคนิค STAD (Student Teams-Achievement Divisions) ที่เน้นการศึกษาเนื้อหาในทีมหลังจากการสอนของครู การทดสอบ และให้รางวัลทีมตามพัฒนาการ เทคนิค TGT (Teams-Games-Tournament) ที่เพิ่มการแข่งขันเกมระหว่างทีมเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ เทคนิค

Jigsaw II ที่แบ่งเนื้อหาให้สมาชิกแต่ละคนศึกษาและนำมาสอนเพื่อนในกลุ่ม เทคนิค LT (Learning Together) ที่เน้นการพึ่งพาอาศัยกันและการทำงานร่วมกัน นอกจากนี้ยังมีเทคนิคเพื่อนคู่คิด (Think-Pair-Share) เป็นเทคนิคการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างทั่วถึง โดยมีองค์ประกอบสำคัญคือการพึ่งพาและเกื้อกูลกัน ความรับผิดชอบของสมาชิก ทักษะทางสังคม กระบวนการกลุ่ม และรางวัลกลุ่ม การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคเหล่านี้จะช่วยพัฒนาความสามารถในการแต่งกายพยานี 11 ของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยังส่งเสริมทักษะทางสังคมและการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อีกด้วย

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการศึกษา

แนวทางการจัดการเรียนรู้การแต่งกายพยานี 11 โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ สามารถทำได้โดยเน้นการศึกษาเนื้อหาในทีม การแข่งขันเกมระหว่างทีมเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ เน้นการพึ่งพาอาศัยกันและการทำงานร่วมกัน หรือกระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างทั่วถึง โดยมีองค์ประกอบสำคัญคือการพึ่งพาและเกื้อกูลกัน ความรับผิดชอบของสมาชิก ทักษะทางสังคม กระบวนการกลุ่ม และรางวัลกลุ่ม การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคเหล่านี้จะช่วยพัฒนาความสามารถในการแต่งกายพยานี 11 ได้อย่างมีประสิทธิภาพและส่งเสริมทักษะทางสังคมและการทำงานร่วมกัน

เอกสารอ้างอิง

- กองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรม. (2539). *แบบการแต่งกายพยานี กลอน โคลง*. กรุงเทพฯ : การศาสนา.
- กำชัย ทองหล่อ. (2550). *หลักภาษาไทย*. กรุงเทพฯ : รวมสาส์น
- โช ษิตา มณีใส. (2557). *วรรณกรรมร้อยกรองของไทย*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นารถ กิตติวรรณกร. (2548). *ใครก็เขียนกลอนได้ถ้าใจรัก*. กรุงเทพฯ : เลียงเชียง.

- บุญเหลือ ไจโมน. (2555). *การแต่งคำประพันธ์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ประทีป วาทิกทินกร. (2553). *ลักษณะการใช้ภาษาไทย*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2550). *พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมไทย ภาคฉันทลักษณ์*. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
- ยุทธ โตคติเทพย์ และ สุธีร์ พุ่มกุมาร. (2559). *คู่มือเรียนเขียนกลอน*. กรุงเทพฯ : ชนนิยม.
- วัฒนะ บุญจับ. (2544). *ครุฑครรลองร้อยกรองไทย*. กรุงเทพฯ: เอดิสัน เพรส โปรดักส์
- Johnson, D. W., & Johnson, F. P. (1992). *Joining together: Group theory and group skills* (4th Ed). Massachusetts: Allyn & Bacon.
- Johnson, D. W., Johnson, R. T., & Holubec, E. J. (1990). *Circles of learning: Cooperation in the classroom* (3rd ed.). Edina, MN: Interaction Book Company
- Slavin, R. E. (1995). *Cooperative learning: Theory, research and practice* (2nd ed.). Boston, MA: Allyn & Bacon.
- Slavin, R. E., (1994). *Using Student Team Learning. The Johns Hopkins Team Learning Project*. MA: Center for Social Organization of Schools.